

ГЕРОЯТ

С ХИЛЯДИ ЛИЦА

ДРУГИ ЗАГЛАВИЯ ОТ
СЪБРАНИТЕ СЪЧИНЕНИЯ
НА ДЖОУЗЕФ КЕМБЪЛ

*Thou Art That:
Transforming Religious Metaphor*

*The Inner Reaches of Outer Space:
Metaphor as Myth and as Religion*

*The Flight of the Wild Gander:
Selected Essays 1944-1968*

*Sake & Satori:
Asian Journals – Japan*

*Baksheesh & Brahman:
Asian Journals – India*

*The Hero's Journey:
Joseph Campbell on His Life and Work*

*Myths of Light:
Eastern Metaphors of the Eternal*

*Mythic Worlds, Modern Words:
Joseph Campbell on the Art of James Joyce*

*Пътница към блаженството:
Митология и личностна трансформация*

*A Skeleton Key to Finnegans Wake:
Unlocking James Joyce's Masterwork*

*The Mythic Dimension:
Selected Essays 1959-1987*

ГЕРОЯТ

С ХИЛЯДИ ЛИЦА

Джоузеф Кембъл

THE HERO WITH A THOUSAND FACES / Joseph Campbell

Copyright© 2017, Joseph Campbell Foundation (jcf.org)

Collected Works of Joseph Campbell / Robert Walter, Executive Editor/David Kudler,
Managing Editor

This book was originally the seventeenth in a series produced by the Bollingen Foundation dedicated to the exploration of the humanities, myth, comparative religion, and modern psychology.

All rights reserved. This book may not be reproduced in whole or in part, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means – electronic, mechanical, or other – without written permission from the publisher, except by a reviewer, who may quote brief passages in a review.

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана под никаква форма или начин, електронен или механичен, включително фотокопиране, записване или чрез каквито и да е системи за съхранение на информация, без предварително писмено разрешение от издателя – с изключение на кратки цитати, включени в критически статии и рецензии.

ГЕРОЯТ С ХИЛЯДИ ЛИЦА

Джоузеф Кембъл, автор

Митология. Психоанализа

Пог общата редакция на Методиу Петриков

© Издателство ЕЛЕМЕНТИ 2017

(A division of PETRIKOV PUBLISHERS)

www.methodivs.com

Милена В. Иванова, преводач

Доц. г-р Огнян Ковачев, редактор

Нели Германова, коректор

Брайко Брайков, художник на корицата

Прегнечат: ЕЛЕМЕНТИ

ISBN 978-954-9414-33-2

На баца ми и мајка ми

СЪДЪРЖАНИЕ

За Събраните съчинения на Джоузеф Кетбъа 11

Предговор към изданието от 1949 година 12

ПРОЛОГ

Мономитът 15

1. Мит и сън 15

2. Трагедия и комедия 34

3. Героят и богът 38

4. Пъпът на света 47

ЧАСТ I ПРИКЛЮЧЕНИЕТО НА ГЕРОЯ

ГЛАВА I

Отпътуване 55

1. Повикът за приключение 55

2. Отхвърляне на повика 63

3. Свръхестествена помощ 72

4. Прекрачване на първия праз 80

5. В корема на кита 91

ГЛАВА II

Посвещаване 97

1. Пътят на изпитанията 97

2. Среца с богинята 108

3. Жената като изкусимелка 118

4. Помирение с бащата	123
5. Апотеоз	146
6. Върховният гар	168

ГЛАВА III

<i>Завръщане</i>	189
1. Отказ от завръщане	189
2. Магическото бягство	192
3. Избавление отвън	201
4. Прекрчване на прага на завръщането	211
5. Господар на двата свята	220
6. Свободата да живееш	229

ГЛАВА IV

<i>Ключовете</i>	235
------------------	-----

ЧАСТ II

КОСМОГОНИЧНИЯТ ЦИКЪЛ

ГЛАВА I

<i>Еманации</i>	243
1. От психология към метафизика	243
2. Универсалният цикъл	248
3. Из празнотата - пространство	256
4. В пространството - живот	259
5. Разбиването на Едното на много	266
6. Фолклорни истории за сътворението	273

ГЛАВА II

<i>Родени от девица</i>	281
1. Майката Вселена	281
2. Матрицата на събата	286

3. Утробата на изкуплението	291
4. Фолклорни истории за родени от девица	294

ГЛАВА III

<i>Преобразяванията на героя</i>	297
1. Първият герой и човекът	297
2. Детството на героя човек	300
3. Героят като воин	314
4. Героят като любовник	320
5. Героят като император и като тиран	323
6. Героят като световен спасител	327
7. Героят като светец	332
8. Отпътуването на героя	335

ГЛАВА IV

<i>Разпади</i>	343
1. Краят на микрокосмоса	343
2. Краят на макрокосмоса	351

ЕПИЛОГ

<i>Мит и общество</i>	359
1. Шейпшифтърът	359
2. Функцията на мита, религията и медитацията	361
3. Героят гнес	364

БЛАГОДАРНОСТИ	369
---------------	-----

БИБЛИОГРАФИЯ	371
--------------	-----

СПИСЪК НА ИЛЮСТРАЦИИТЕ	393
------------------------	-----

АЗБУЧЕН ПОКАЗАЛЕЦ	405
-------------------	-----

ЗА АВТОРА	429
-----------	-----

ЗА ФОНДАЦИЯ „ДЖОУЗЕФ КЕМБЪЛ“	431
------------------------------	-----

*За
Събраните съчинения
на Джоузеф Кембъл*

До смъртта си през 1987 г. Джоузеф Кембъл остави внушителен обем от публикувани съчинения, които изследват страстта на неговия живот, комплекса от универсални митове и символи, които той наричаше „Единната велика история на човечеството“. Освен това обаче той остави в наследство и множество непубликувани произведения: различни статии, бележки, писма и дневници, както и аудио- и видеозаписи на свои лекции.

Фондацията „Джоузеф Кембъл“, основана през 1990 г. с цел да съхрани, запази и увековечи труда на Кембъл, се зае със задачата да създаде дигитален архив на неговите творби и записи и да публикува *Събраните съчинения на Джоузеф Кембъл*.

СЪБРАНИ СЪЧИНЕНИЯ НА ДЖОУЗЕФ КЕМБЪЛ

Робърт Волтър, изпълнителен редактор

Дейвид Къдлър, отговорен редактор

Предговор към изданието от 1949 година

Истините, съдържащи се в религиозните учения, са толкова изопачени и така систематично се маскират – пише Зигмунд Фройд, – че хората като цяло не могат да ги признаят за истина. Това е също както при детето, когато му казваме, че го е донесъл щъркелът. И тогава ние казваме истината, скрита под символи, защото знаем какво означава тази голяма птица. Но детето не знае това; неговото ухо долавя изопаченото, то се мисли за измамено и ние знаем колко често неговото недоверие към възрастните, неговата упоритост са свързани именно с това впечатление. Стигнахме до убеждението, че е по-добре да престанем да говорим подобна символически завоалирана правда и приспособявайки се към интелектуалното равнище на детето, да не го лишаваме от възможността да му покажем реалното положение на нещата.¹

Целта на настоящата книга е да разкрие някои от истините, прикрити от нас чрез образите на религията и митологията, като събере на едно място множество не особено сложни примери и позволи на гревното значение да стане видно само по себе си. Някогашните учители са знаели какво говорят. Веднъж припомнили си как да четем техния символен език, нужен е единствено талант на антрополог, за да може ученията им отново да бъдат чути. Но първо трябва да усвоим граматиката на символите и като ключ към това тайнство аз не познавам по-добро съвременно средство от психоанализата. Без да твърдим, че това е последната дума по въпроса, ще приемем тя да ни послужи като подход. Втората стъпка ще бъде да съберем множество митове и приказки от всички краища на света и да оставим символите да говорят сами за себе си. Паралелите моментално ще излязат наяве и ще построят една внушителна и удивително трайна форму-

---

¹ Зигмунд Фройд, *Тайната на живота*, „Бъдещето на една илюзия“. София: Евразия, 1994, с. 315. (Всички бележки, чието авторство не е изрично посочено, са на Джоузеф Кембъл. В тях, когато е наличен, е указан българският превод на цитирания източник. – Б. р.)

ла на основните истини, с които човекът е живял на тази планета в продължение на хилядолетия.

Някой може да възрази, че като изтъквам приликите, пренебрегвам различията между отделните източни и западни, модерни, древни и първобитни традиции. Подобно възражение обаче може да бъде отправено и към всеки учебник или схема по анатомия, в които физиологичните различия между расите са пренебрегнати за сметка на основното цялостно опознаване на човешкия организъм. Разбира се, разлики между многобройните митологии и религии на човечеството има, но тази книга е посветена на приликите. И след като веднъж те бъдат разбрани, разликите ще се окажат далеч не толкова големи, колкото обществеността и политиците смятат. Моята надежда е, че подобно сравнително осветляване ще подпомогне негодата безнадеждната кауза на тези сили, които работят за обединение в днешния свят не в името на някаква духовна или политическа империя, а в смисъла на взаимното човешко разбирателство. Както ни казват Ведите: „Истината е една, мъдреците я наричат с много имена“¹.

За помощта в продължителното усилие да придам четивен вид на моите материали бих желал да благодаря на г-н Хенри Мортън Робинсън, чиито съвети много ми помогнаха в началния и финалния етап на работата, на г-жа Питър Гайгър, г-жа Маргарет Уинг и г-жа Хелън Макмастър, които презлеждаха ръкописа много пъти и даваха безценни предложения, и на съпругата ми, която работи заедно с мен от начало до край, слушаше, четеше и проверяваше.

Дж. К.

Ню Йорк Сити, 10 юни 1948 г.

---

¹ Rg Veda: 1.164.46.

Фигура 1. *Медуза*
(мрамор, римска епоха, Италия, неустановена датировка)

ПРОЛОГ

Монолитът

1. Мит и сън

НЕЗАВИСИМО ДАЛИ СЛУШАМЕ със съдържана разбеселеност неясните грънканици на някой знахар със зачервени очи край река Конго, или четем с култивиран възторг тънко книжле с преводи на стиховете на мистичния Лао Дзъ, от време на време се опитваме да строшим костеливия орех на някое съждение на Тома от Аквино или ненадейно схващаме яркия смисъл на чудата ескимоска приказка – винаги ще намираме една и съща, променяща формата си, но удивително устойчива история, съпътствана от предизвикателно напранчивото внушение, че остава да бъде преживяно много повече, отколкото някога ще бъде известно или разказано.

По целия населен свят, във всички времена и при всякакви обстоятелства човешките митове процъфтяват и са живото вдъхновение за всичко останало, което се е родило чрез дейността на човешкия ум и тяло. Няма да е прекалено, ако кажем, че митът е тайната врата, през която неизчерпаемите енергии на Космоса се изливат в проявленията на човешката култура. Религиите, философиите, изкуството, социалните системи на първобитните и историческите общества, основните открития в науката и технологиите, самите съновидения, нахлуващи в съня, извират от основополагащия магически пръстен на мита.

Чудото е в това, че една характерна сила, докосваща и вдъхновяваща дълбоките центрове на креативността, живее дори в най-късата детска приказка – както вкусът на океана се съдържа в една капка или цялата мистерия на живота – в яйцето на една бълха. Защото символите на митологията не са създадени, те не може да бъдат поръчани, изобретени или трайно потиснати. Те са спонтанен продукт на психиката и всеки един от тях носи в себе си невредима зародишната мощ на своя източник.

Каква е тайната на това непогвласно на времето проникновение? От кои дълбини на съзнанието извира? Защо митологията навсякъде е една и съща, макар облечена в различни костюми? И на какво ни учи?

Днес много учени допринасят за анализирането на тази загадка. Археолози изследват руините в Ирак, Хънан¹, Крим и Юкатан². Етнолозите изучават остяките³ по поречието на Об и народа буби на Фернандо По⁴. Цяло поколение ориенталисти наскоро направи достъпни за нас свещените писания на Изтока, както и прегледите източници на Светото писание. А междувремени друга група учени, които започнаха своите упорити проучвания в полето на народопсихологията през миналия век, се опитва да установи психологическите основи на езика, мита, религията, развитието на изкуството и моралните норми.

Най-забележителни обаче са разкритията, които идват от психиатричните клиники. Смелите и наистина епохални трудове на психоаналитиците са задължителни за изследователите на митологията – защото, каквото и да мислим за детайлните и понякога противоречиви интерпретации на конкретни случаи и проблеми, Фройд, Юнг и техните последователи демонстрираха неопровержимо, че логиката, героите и подвизите от митовите са оцелели до наши дни. При отсъствието на една ефективна обща митология всеки от нас има свой личен, неосъзнат, рудиментарен, но в същото време тайно и могъщо въздействащ пантеон на сънищата. Последното превъплъщение на Егип и продължението на романа на Красавицата и Звяра гнес следобед са на 47-ма улица и Пето авеню и чакам да светне зелено.

Сънувах – обръща се един американски младеж към автора на вестникарска колонка, – че прекривам покрива ни. Изведнъж чух гласа на баща ми от долу как те вика. Обърнах се рязко, за да го чуя по-добре, и в този момент чуях се изпадна от ръцете ти, падна се по покрива и изчезна зад ръба. Чух тежко тупване и падане на тяло.

Ужасно изпашен, слязох надолу по стъбата. Баща ти лежеше въртът, а около главата му имаше кръв. Бях съкрушен и започнах да викам майка ти през плач. Тя излезе от къщата и обви ръце около мен. „Няма значение, синко, било е злополука – каза тя. – Знай, че ти ще се грижиш добре за мен дори ако него го няма.“ И докато тя те целуваше, се събудих.

Аз съм най-голямото дете в нашето семейство и съм на 23 години. От една година със съпругата ми сте разделени, някак не можахте да се разберете. Много обичам и двамата си родители и никога не съм имала проба с баща си, освен че той нас-

¹ Провинция в централната част на Източен Китай. – Б. пр.

² Голям полуостров в Северна Америка. На него са разположени държавата Белиз, Северна Гватемала и най-източната част на Мексико. – Б. пр.

³ Остаряло название на народи, живеещи в Сибир. – Б. пр.

⁴ Старото име на о. Буоко, част от Екваториална Гвинея. – Б. пр.

Фигура 2. Вишну сънува Всеелената
(дялан камък, Индия, ок. IV-VII в.)

*тоява да се върна да живеея при жена ти, а аз не мога да съм щастлив с нея. Никога няма да бъда.*¹

Нереализираният съпруг разкрива с прелестна искреност, че вместо да насочи духовната си енергия към любовта и проблемите в брака си, той се крие в тайните кътчета на въображението си с вече абсурдно анахроничната драма на своята първа и единствена емоционална ангажираност, тази в трагикомичния триъгълник от невръстните години – синът срещу бащата заради любовта на майката. Явно най-трайните противопоставяния в човешката психика са именно тези, произтичащи от факта, че от всички животни ние оставаме най-дълго на майчината гръб. Човешките същества се раждат твърде рано, те са незавършени, все още не са готови да посрещнат света. Следователно цялата им защита от вселената от опасности е майката, под чиято закрила вътреутробният период бива удължен.² Така

¹ Clement Wood. *Dreams: Their Meaning and Practical Application*. New York: Greenberg, 1931, p. 124. „Сънищата в тази книга – пише авторът (с. viii) – са взети главно от хилядите писма със сънища за анализ, които получавах всяка седмица във връзка със списването на вестникарската ми колонка, разпространявана в различни издания из цялата страна. Те са допълнени със сънища, които съм анализирал в частната си практика.“ За разлика от повечето сънища, представени в стандартните разработки по темата, тези в това популярно въведение в психоанализата са на хора, които не са подложени на психоанализа. Те са забележително откровени.

² Géza Róheim. *The Origin and Function of Culture*. – *Nervous and Mental Disease Monographs*, No. 69, New York, 1943, pp. 17-25.

месеци след травмиращото преживяване, наречено раждане, зависимото дете и майката представляват една цялост – както физически, така и психологически.¹ Всяко по-дълго отсъствие на родителката причинява напрежение в пеленачето и последващи изблици на агресия. А когато на майката ѝ се налага да ограничава детето, отново следват агресивни реакции. Така първият обект на враждебността на детето е идентичен с първия обект на неговата любов и неговият първи идеал (който впоследствие бива съхранен в несъзнаваната основа на всички образи, свързани с блаженството, истината, красотата и съвършенството) е този на двуединството на Мадонната и Младенеца.²

Злощастният баща е първото радикално нахлуване на някакъв груб вид реалност в това блажено повторение на вътреутробното съвършенство. Той следователно е приет главно като враг. Към него бива насочен зарядът от агресия, който първоначално е свързан с „лошата“ или отсъстващата майка, докато желанието, свързано с „добрата“ или присъстващата, хранеща и покровителстваща майка, продължава (обикновено) да се свързва с нея самата. Това съдбовно инфантилно разпределяне на импулсите на смъртта (*thanatos: destrudo*) и любовта (*eros: libido*) лежи в основата на знаменития едипов комплекс, който Зигмунд Фройд преди около петдесет години определи като основната причина, поради която, дори възрастни, ние не успяваме да се държим като разумни същества. Както казва г-р Фройд: „Цар Едип, който убива баща си Лай и се жени за майка си Йокаста, представлява само осъществяване на желанието от нашето детство. Но пощастливи от него, ние сме успели да победим нашето сексуално чувство към майката и да забравим своята ревност по отношение на бащата.“^{3, 4} Или, както пише пак той: „Във всяко зафиксирано отклонение от нормалния полов живот ние трябва да видим известна задръжка в развитието“⁵.

¹ D. T. Burlingham. *Die Einfühlung des Kleinkindes in die Mutter*. – Imago, XXI, S. 429; cited by Géza Róheim. *War, Crime and the Covenant*. – Journal of Clinical Psychopathology, Monograph Series, No. 1, Monticello, NY, 1945, p. 1.

² Géza Róheim. *War, Crime and the Covenant*, p. 3.

³ Зигмунд Фройд. *Тълкуване на сънищата*. Превод от немски Илюана Владимирова. София: Евразия, 1994, с. 196.

⁴ Обръща се внимание и на факта, че бащата също може да бъде възприет като покровител, а майката в такъв случай – като изкустителка. Това е пътят от Едип до Хамлет. „О, боже, аз бих могъл да седея затворен в орехова черупка и пак да се чувствам владетел на безкрайни простори! Ако нямах лоши сънища!“ (Уилям Шекспир. *Събрани съчинения в осем тома*. Том III. *Трагедии*. Превод от английски Валери Петров. София: Захарий Стоянов, 1998, с. 462. – Б. пр.) „Всички невротичи – пише г-р Фройд – са или Едип, или Хамлет.“

А що се отнася до ситуацията с дъщерите (която е с една степен по-сложна), следният откъс я пояснява достатъчно добре за целите на настоящото кратко експозе. „Снощи сънувах, че баща ми промуши в сърцето майка ми. Тя умря. Знаех, че никога не го обвинява за това, което направи, макар да плачех горчиво. Сънят се промени и ние двамата сякаш пътувахме заедно, а аз бях много щастлива.“ Това е сънят на неомъжена млада жена на 24 години (Wood, *Dreams*, p. 130).

⁵ Зигмунд Фройд. „Преобразуванията в пубертета“. – В: Зигмунд Фройд. *Психология на сексуалността*. Превод от немски Георги Георгиев и др. София: Христо Ботев, 1991, с. 118.

*Насън мнозина виждат как със майка си
деаят легао. Но който сяята всичко туй
за празно нещо – той живее най-добре.¹*

Незавидното положение, в което се намира една жена, чийто съпруг, вместо да съзрее, остава емоционално заключен в романа на детството си, личи от очевидните абсурди в нейния сън. Тук наистина имаме усещането, че навлизаме в царството на древните митове, но с един любопитен обрат.

*Сънувах – пише разтревожената жена, – че един голям бял кон ходи след мен,
където и да отида. Беше ме страх от него и го прогоних. Обърнах се да видя дали
още върви след мен, а той сякаш се бе превърнал в човек. Казах му да влезе в една
бръснарница да си обръсне гривата и той го направи. Когато излезе, изглеждаше
като мъж, само дето имаше конски копита и лице и ме следваше, където и да оти-
да. Той се приближи към мен и аз се събудих.*

*Аз съм омъжена жена на тридесет и пет и имам две деца. Омъжена съм от чети-
ринадесет години и съм сигурна, че съпругът ми ми е верен.²*

Несъзнаваното изпраща всякакви нервни разстройства, странни същества, ужаси и заблуждаващи образи в ума – в сънищата, в бляновете през деня или в пристъп на лудост, защото под пога на сравнително подрегеното малко жилище, което наричаме свое съзнание, човешкото царство се спуска в неподозирани просторните пещери на Аладин. Там ни чакат не само скъпоценности, но и опасни джинове: неудобните или потиснати психологически сили, които не сме мислили да интегрираме в живота си или не се осмеляваме да го сторим. Те могат да останат незабелязани или пък някоя случайна дума, аромат, довян от вятъра, вкусът на чаша чай или един бегъл поглед могат да докоснат магическата струна и тогава в съзнанието започват да се появяват опасни предвестници. Опасни са, защото застрашават зданието на сигурността, в което сме вградили себе си и семейството си. Но освен това те са дяволски пленителни, защото в тях се крие ключът към царството на желаното и плашещо приключение, наречено „да откриеш себе си“. Разрушаване на света, който сме съградили и в който живеем, и на нас самите в него, но след това – удивително реконструиране на по-смел, по-чист, по-просторен и по-пълноценен човешки живот – това е съблазънта, обещанието и ужасът на тези обезпокоителни нощни гости от царството на митовете, което носим вътре в себе си.

¹ Софокъл. „Егип цар“. – В: *Антични трагедии*. Превод от старогръцки проф. г-р Александър Ничев. София: Народна култура, 1977; трети епизод, с. 194.

² Wood, *op. cit.*, pp. 92–93.

Психоанализата, модерната наука за тълкуване на сънища, ни научи да обръщаме внимание на тези нематериални образи. Също така тя намери начин да им позволи да си изпълнят задачата. Опасните кризи на личностното израстване могат да преминават под покровителствения поглед на опитен специалист, запознат с езика на сънищата, който влиза в ролята и образа на древния мистагог, или водач на душите, на шамана в първобитното горско светилище, който задава изпитанията и извършва посвещенията. Лекарят е съвременният господар на царството на митовете, познавачът на всички тайни пътища и гуми, в които се крие силата. Неговата роля е точно същата като на мъдрия старец от митовете и приказките, чиито гуми помагат на героя да премине изпитанията и ужасите на съдбоносното приключение. Той е този, който се появява и посочва вълшебния блестящ меч, предназначен да убие страховития дракон, разказва за чакащата невяста и замъка, пълен със съкровища, маже с изцеляващ балсам почти смъртоносните рани и най-накрая пуска завоевателя обратно в света на нормалния живот след великото приключение в омагьосаната нощ.

Когато, имайки предвид тези образи, се върнем назад към многобройните странни ритуали, засвидетелствани от първобитните племена и великите цивилизации в миналото, става ясно, че тяхната цел и реалният резултат от въздействието им са да преведат хората през трудните прагове на трансформацията, която изисква промяна в моделите не само на съзнателния живот, но и на несъзнаваното. Така наречените обреди на преминаването¹, които заемат толкова важно място в живота на първобитното общество (церемонии, посветени на раждането, кръщаването, пубертета, женитбата, погребението и т.н.), се отличават с формални и често доста сурови ритуали за скъсване, чрез които съзнанието е изцяло откъснато от разбиранията, привързаностите и житейските модели в етапа, който остава в миналото.² После следва промеждутък на по-кратко или по-дълго уединение, по време на което се изпълняват ритуали, създадени да запознаят подложения на изпитанието с формите и усещанията, присъщи на неговия нов статут, за да може, когато най-накрая настане моментът за неговото завръщане в обикновения свят, посветеният да бъде като прероден.³

Най-удивителен е фактът, че огромен брой ритуални изпитания и образи съответстват на тези, които се появяват автоматично в сънищата в момента, когато пациентът на психоаналитика започне да изоставя ин-

¹ На англ. rites of passage – буквално „ритуали на прехода“. Терминът е въведен от френския етнограф Арнолд ван Жене (1873–1957) в неговия труд *Les rites de passage* (1909 г.). – Б. пр.

² В церемонии като тези, посветени на раждането и смъртта, въздействието, разбира се, основно е насочено към родителите и роднините. Всички обреди на преминаването имат за цел да окажат влияние не само върху потърпевшия, но и върху всички членове на неговото обкръжение.

³ A. van Gennep, *Les rites de passage*. Paris, 1909.

фантилните си фиксации и поеме към бъдещето. Сред аборигените в Австралия например една от основните характеристики на изпитанието за посвещаване (чрез което момчето в пубертета бива откъснато от майката и въведено в обществото и тайното знание на мъжете) е ритуалът на обрязването.

Когато някое момче от племето мърнджин трябва да бъде обрязано, неговите бащи и старците му казват: „Великият баща змия подушва твоята кожичка, той я иска“. Момчетата вярват, че това наистина е така, и много се страхуват. Обикновено бягат заедно с майка си, нейната майка или група предпочитана роднина от женски пол, защото знаят, че мъжете се организират да ги отведат в земята на мъжете, където великата змия напада вой. Жените оплакват церемониално момчетата, за да ги опазят да не ги погълне змията.¹

Сега обърнете внимание на съответствието в несъзнаваното. „Един пациент – пише д-р К. Г. Юнг – бе имал следния сън: змия изскача от някаква гупка и ухапва сънуващия в областта на гениталиите. Този сън дойде в момента, в който пациентът се бе убедил в правилността на психичната терапия и започна да се освобождава от плена на своя майчин комплекс.“²

Основната функция на митологията и ритуалите винаги е била да осигуряват символите, които водят човешкия дух напред, в противовес на тези непрестанни човешки фантазии, които го задържат в развитието. Всъщност възможно е твърде широкото разпространение на неврозите сред нас днес да е следствие от почти пълното отсъствие на тази ефективна духовна помощ. Ние оставаме фиксирани върху неизживените образи от детството си и не желаем да извършим необходимия преход към порастването. В Съединените щати дори се наблюдава ясно изразено влечение към обратното: целта е да не остаряваме, а да останем млади, да не съзряваме, отделяйки се от Майката, а да се прилепим към нея. И така, докато съпрузите, превърнали се в адвокати, търговци или гениите, които родителите им са искали те да станат, продължават да боготворят момчешките светини от детството си, съпрузите им, дори след четиринадесет години брак и две създадени и отгледани прекрасни деца, все още търсят любов – която може да дойде при тях само чрез образите на кентаври, силени, сатири и други похотливи инкуби от оргата на Пан, било както е във втория от цитираните по-горе сънища, било в нашите популярни захаросани храмове на венерическата богиня под маската на най-новите герои на големия екран.

Трябваше да се появи психоаналитикът най-сетне, за да обърне отново внимание на изпитаната мъдрост на старите далновидни учения на маски-

¹ Géza Róheim. *The Eternal Ones of the Dream*. New York: International Universities Press, 1945, p. 178.

² Карл Густав Юнг. *Символи на проявата: Анализ на прелюдията към шизофренията*. Превод от немски Ивета Милева. Плевен: Еа, 2006, пар. 585.

раните шамани и лечителите, избвършващи обрядвания, за да открием, както в съня с ухапването от змията, че в момента на освобождаването самият пациент спонтанно създава неподвластната на времето символика на уницията. Очевидно в тези образи на уницията има нещо толкова необходимо на психиката, че ако не бъдат осигурени отвън чрез мита и ритуала, ще трябва да бъдат проявени отвътре чрез съня – за да не остане нашата енергия заключена в една тривиална, отдавна обехтяла стая с играчки на гъното на морето.

В своите трудове Зигмунд Фройд обръща внимание на преходите и трудностите през първата половина от цикъла на човешкия живот – тези в нашето детство и юношество, когато нашето слънце се издига към своя зенит. К. Г. Юнг, от друга страна, акцентира върху кризите през втората част – когато, за да продължи движението си напред, светещата сфера трябва да започне да се спуска и най-накрая да потъне в нощта – утробата на гроба. В следобеда на нашия живот нормалните символи на нашите желания и страхове се превръщат в своите противоположности, защото предизвикателството вече не е предстоящият живот, а смъртта. Това, което трудно може да бъде изоставено, вече не е утробата, а фалосът – освен ако житейската умора вече не е обзела сърцето и тогава смъртта зове с обещанието за блаженство, с каквото преди това е примамвала любовта. Завършваме пълния цикъл – от гробницата на утробата до утробата на гробницата: едно неясно, загадъчно нахлуване в света на материята, която скоро ще се смъкне от нас и ще се стопи като безплътен сън. И когато погледнем назад към това, което е обещавало да бъде нашето неповторимо, непредсказуемо и опасно приключение – всичко, което накрая откриваме, е тази поредица от стандартни метаморфози, през които преминават мъжете и жените във всеки край на света, през всички документиранни епохи и под всяка чудновата маска.

Историята разказва например за великия Минос, цар на островната империя Крит в периода на нейното търговско господство – как той наел прочутия творец и майстор Дедал, за да измисли и да му построи лабиринт, в който да скрие нещо, от което царският двор едновременно се срамувал и плашел. Защото в двореца живеело чудовище, родено от Пазифая, царицата. Минос, царят, бил твърде зает с воденето на важни войни, бранейки търговските маршрути, а междувременно Пазифая била съблазнена от един великолепен, снежнобял, роден от морето бик. Нищо по-различно от това, което собствената майка на Минос позволила да се случи – майката на Минос била Европа и е добре известно, че тя била донесена на Крит от бик. Бикът бил богът Зевс, а почитаемият син от този свещен съюз бил самият Минос – когото всички уважавали и на когото служели с радост. Откъде то-

Фигура 3. *Слаени и тенаги*

(чернофигурна амфора, елински период, Сицилия, ок. 500–450 г. пр.н.е.)

за да знае Пазифия, че плодът на нейното собствено неблагоприятие ще се окаже чудовище – този малчуган с тяло на човек, но с глава и опашка на бик?

Хората обвинили главно царицата, но царят съзнавал своята част от вината. Въпросният бик бил изпратен от бог Посейдон преди много време, когато Минос се съревновавал с братята си за трона. Минос твърдял, че тронът е негов по право, и се помолил на бога да изпрати бик от морето като знак. И подпечатал молбата с обет, че веднага ще принесе в жертва животното като дар и символ на преданост. Бикът се появил и Минос заел трона, но когато зърнал величествения звяр и си помислил каква облага ще е да притежава такъв екземпляр, решил да рискува и да подмени предмета на сделката, като се надявал, че богът няма да обърне голямо внимание. Принасяйки в жертва на Посейдон най-хубавия бял бик, който имал, той вкарал другия в стадото си.

Критското царство процъфтявало под мъдрото управление на този славен законодател и пример за обществена добродетелност. Кнос, столицата, се превърнал в богат и изтънчен център на водещата търговска сила

в цивилизацията свят. Критската флота достигала до всеки остров и пристанище в Средиземноморието. Критските изделия били ценени във Вавилон и Египет. Смелите малки кораби дори преминавали през Херкулесовите стълбове в открития океан и поемали покрай брега на север, към златото на Ирландия и каляя на Корнуол¹, както и на юг, покрай Сенегал, чак до далечните земи на йорубите и тържищата за слонова кост, злато и роби.²

Но вкъщи Посейдон вдъхнал на царицата неудържима страст към бика. Тя убедила майстора на съпруга си, несравнимия Дедал, да ѝ изработи дървена крава, която да подмами бика, в която тя с охота влязла. И бикът бил подмамен. Царицата родила своето чудовище, което след известно време започнало да представлява опасност. И така, Дедал отново бил призван, този път от царя, за да създаде огромен лабиринт със зазънени галерии, в който да скрият нещото. Изобретението било толкова сполучливо, че самият Дедал, след като го приключил, едва намерил пътя до входа. Настанили вътре Минотавъръа и оттук насетне го хранили с живи младежи и девойки, изисквани като данък от завладените нации в рамките на Критското царство.³

Така според древната легенда първоначалната вина била не на царицата, а на царя и той не можел да я обвинява, защото знаел какво бил направил. Възползвал се от едно обществено събитие за лична изгода, тъй като самото му възкачване на престола значело, че той вече не е обикновено частно лице. Жертвоприношението на бика би било символ на неговото самоотвержено отдаване на функциите на новия пост. Загържането му, от друга страна, символизира влечение към егоцентрично самовъзвеличаване. И така царят „по божията милост“ се превръща в опасния тиранин Холдфаст⁴, загрижен единствено за себе си. Точно както традиционните обреди на преминаването учат индивидът да умре за миналото и да се прероди за бъдещето, така големите церемонии по възвръщането във власт снемат от него личностната му индивидуалност и го обличат в мантията на неговото призвание. Такъв е идеалът, независимо дали става въпрос за някой майстор занаятчия, или за цар. Чрез светотатството на отхвърлянето на обреда обаче индивидът се отграничава като самостоятелна цялост от по-голямата цялост на общността: така Единното е разделено на множество части, които започват борба помежду си – всяка сама за себе си – и може да бъдат управлявани само чрез сила.

¹ Harold Peake and Herbert John Fleure. *The Way of the Sea and Merchant Venturers in Bronze*. New Haven, CT: Yale University Press, 1929 and 1931.

² Frobenius. *Das unbekannte Afrika*. Munich: Oskar Beck, 1923, pp. 10–11.

³ Овидий. *Метаморфози*. Превод от латински Георги Батаклеув. София: Изток-Запад, 2015, осма книга, „Лабиринтът“, „Венецът на Ариадна“, с. 193–194; девета книга, „Синовете на Калироя“, с. 230.

⁴ На английски holdfast означава спирачка, спънка, пречка. – Б. пр.

Образът на тирана чудовище е познат в митологиите, фолклорните традиции, легендите и дори в кошмарите по цял свят и в основата си неговите характеристики навсякъде са еднакви. Той трупа и крие за себе си общите блага. Той е ненаситното чудовище, което се ръководи от принципа на алчността „мое и само мое“. Причинените от него опустошения, описани в митологията и приказките, обхващат целите му владения. Това може да е единствено собственият му дом, измъчената му психика или съдбите, които разрушава с приятелството и помощта си, а може да бъде и цялата негова цивилизация. Раздрутото егo на тирана е проклятие за него и неговия свят – независимо че на пръв поглед се радва на благополучие. Самоизмъчващ се, преследван от страхове, постоянно нащрек, за да посрещне и да отблъсне очакваната агресия на обкръжаващия го свят, която е преди всичко отражение на неконтролируемия подтик за завоевание у самия него, този титан на самопостигнатата независимост е вестител на световно бедствие, дори и в мислите си да се залъгва с хуманни намерения. Накъдето и да протегне ръка, предизвиква отчаян вик (ако не от покривите на къщите, то, още по-страшно, в сърцата на хората) – вик, който зове героя спасител, носещ блестящия меч, героя, чийто удар, чието докосване, чието съществуване ще освободи земята.

*Не можеш да останеш прав, да седнеш, да лежиш обаче.
Във планината няма даже тишина,
но суха и неплодна гръмотевица без дъжд.
Дори и самота сред планината няма,
но само сънни розови лица, които се надсвиват и се зъбят
от прагове на къщи от порутени кирпичи.¹*

Героят е човек, постигнал собствената си подчиненост. Но подчиненост на какво? Това именно е въпросът, който трябва да си зададем днес, и това навсякъде е главната добродетел и историческият подвиг на героя. Както изтъква професор Арнолд Дж. Тойнби в своето шесттомно изследване на законите, действащи при възхода и разпада на цивилизациите², разколът в душата, разколът в общността няма да бъде преодолян от никакви планове за връщане на доброто старо време (архаизъм) или програми, гарантиращи отплата в едно идеално предполагаемо бъдеще (футуризм), или дори от най-реалистичните упорити усилия да се приобщят покварените елементи.³ Само раждането може да победи смъртта – раждането не

¹ Томас Елиът. *Четири квартета*, „Опустошената земя“ (1922). Превод от английски Владимир Свинтила. София: Захарий Стоянов, 2002, с. 95.

² Arnold J. Toynbee. *A Study of History*. Oxford University Press, 1934, vol. VI, pp. 169–175.

³ Кембъл е силно повлиян от този труд на А. Тойнби. Разполагаме с превод на неговото съкратено издание под редакцията на автора: Арнолд Тойнби. *Изследване на историята*. Том I–III.

отново на старото, а на новото. В душата, в общността трябва да има – ако искаме да осигурим дългосрочно оцеляване – неспирно „повторение на раждането“ (*palingenesia*), което да неутрализира непрестанното „повторение на смъртта“. Защото именно посредством нашите собствени победи, ако не се възродим, се проявява волята на Немезида: гибелта се излюбва от самата ни добродетел. Следователно мирът е капан, войната е капан, промяната е капан, неизменността е капан. Когато дойде нашият час смъртта да ни победи, смъртта ни обгражда и няма какво да направим, освен да бъдем различни – и да възкръснем; да бъдем разчленени и да се преродим.

Тезей, героят убиец на Минотавърта, влиза в Крит отвън, като символ и оръжие на изгряващата цивилизация на гърците. Той олицетворява новото и живота. Но е възможно също така да потърсим и намерим принципа на прераждането и между стени на самото владение на тирана. Професор Тойнби използва термините „отделяне“ и „преобразяване“, за да опише кризата, чрез която се постигат по-висшите духовни измерения – което прави възможно подновяването на процеса на сътворение. Първата стъпка, отделянето или отдръпването, представлява радикално изместване на фокуса от външния към вътрешния свят, от макро- към микрокосмоса, оттегляне от отчаянието на опустошената земя към покоя на вечното царство вътре в нас. Но това царство, както знаем от психоанализата, е именно инфантилното несъзнавано. Царството, в което влизаме в съня си. Ние винаги го носим в себе си. Всички огри¹ и тайни помощници от невръстните ни години са там, цялата магия на детството. И, което е по-важно, целият потенциал за живот, който не сме успели да осъществим като възрастни, тази друга част от нас също е там, защото подобни златни семена не могат да загинат. Ако само част от тази изгубена цялост може да бъде извадена наяве, ще изпитахме неимоверно нарастване на силата си, мощно възраждане на живота. Ще се почувстваме така, все едно буквално порастваме. Нещо повече, ако човек успее да извади наяве нещо забравено не само от себе си, но и от цялото си поколение или цялата наша цивилизация, тогава наистина ще се превърне в благодетел, в културен герой на своето време – личност не само от местно, но и от световно значение. С една дума, първата работа на героя е да се оттегли от световната сцена на второстепенни следствия към онези психични зони на причините, където всъщност се крият трудностите, и там да изясни тези трудности, да ги изкорени в самия себе си (т.е. да се пребори с демоните от детството в своята местна култура) и да успее да достигне неизопаченото, непосредствено изживяване и асимилиране на това,

Превод от английски Иво Гарвалов. София: Христо Ботев, 1995. – Б. р.

¹ Огър – от *ogre* (фр.), митологичен великан човекоядец, който се среща в митовете, приказките и фантастичната литература. – Б. р.

което К. Г. Юнг нарича „архетипове“¹. Това е процесът, известен в индуистката и будистката философия като *viveka*, „разграничаване“.

Както изтъква г-р Юнг, теорията за архетипите в никакъв случай не е само негово откритие.²

Сравнение с Ницше: „Когато спим и сънуваме, ние преговаряме още веднъж урока на прастарото човечество. (...) Аз мисля, че както и днес човек още прави заключения насън, така и човечеството е правилно много векове наред заключения в будно състояние. (...) Сънят отново ни връща назад в далечни състояния на човешката култура и ни дава в ръка средство да я разберем по-добре“³.

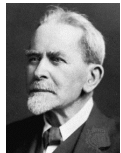
Сравнение с теорията на Адолф Бастуан⁴ за етническите „елементарни идеи“ (*Elementargedanken*), които в своя първичен психически вид (съответстващ на *Logoi spermatici* в стоицизма) трябва да бъдат разглеждани като „духовните (или психически) зародишни диспозиции, от които първоначално се е развила цялата социална структура“, и като такива трябва да послужат за основа на индуктивно изследване.⁵

Сравнение с Франц Боас⁶: „След като Ваиц⁷ обстойно разгледа темата за единния произход на човешките раси, не остава съмнение, че като цяло менталните характеристики на хората са еднакви навсякъде по света... Бастуан говори за ужасяващото еднообразие на фундаменталните идеи на човечеството по цялото земно кълбо. (...) Определени модели от свързани помежду си идеи може да бъдат разпознати във всички култури“⁸.

Сравнение със сър Джеймс Дж. Фрейзър: „Не е необходимо като някои изследователи в древни и модерни времена да предполагаме, че тези западни народи са заели от по-старите цивилизации на Изтока идеята за умиращия и възкръснал бог заедно с тържествения ритуал, с който тя драматично се представяла пред взора на поклонниците. По-вероятно е приликата, която може да се проследи в това отношение между религиите на Изтока и на Запада, да е само онова, което обикновено, макар и неправилно, наричаме щастливо съвпадение, резултат на еднаквото действие на еднакви причини върху еднакво устроеното човешко съзнание в различните страни и под различно небе“⁹.

¹ „Форми или образи с колективен характер, срещащи се почти по цялата земя като конституенти на митовите и едновременно като автохтонни, индивидуални продукти, произхождащи от несъзнаваното“ (К. Г. Юнг. *Психология на западната религия*. Превод Стефан Шаранков. София: Лега Артис, 2015, пар. 88.)

² К. Г. Юнг. *Психология на западната религия*, пар. 89.

³ Фридрих Ницше. *Човешко, твърде човешко*. Превод от немски Донка Илинова. София: Буки, 2001, с. 34–35.

⁴ Адолф Бастуан (1826–1905) – немски лекар, етнограф и пътешественик. – Б. пр.

⁵ Adolph Bastian. *Ethnische Elementargedanken in der Lehre vom Menschen*. Berlin, 1895, vol. I, p. ix.

⁶ Франц Боас (1858–1942) – американски антрополог, лингвист, етнолог и естествоизпитател. – Б. пр.

⁷ Теодор Ваиц (1821–1864) – немски психолог и антрополог. – Б. пр.

⁸ Franz Boas. *The Mind of Primitive Man* (1911), pp. 104, 155, 228.

⁹ Джеймс Фрейзър. *Златната клопка*. Превод от английски Цветан Петков. София: Издателство на Отечествения фронт, 1984, с. 482.

Сравнение със Зигмунд Фройд: „Разпознах наличието на символиката в сънищата от самото начало. Но постепенно и с нарастването на опита ми успех напълно да оценя нейната всеобхватност и значимост и това се случи посредством влиянието на (...) Вилхелм Шекел¹. (...) Шекел достигна до своите интерпретации на символи по интуитивен път, благодарение на необичайната дарба да ги разбира. (...) С натрупването на опит в психоаналитичните занимания забелязахме, че има пациенти, които демонстрират изненадващо ясно разбиране на символиката на сънищата. (...) Тази символика не е свойствена само на сънищата, а е особено характерна за идеацията² в несъзнаваното и може да бъде открита във фолклора, в популярните митове и легенди, в идиомите в езика, в мъдростта на пословиците и актуалните вицове – в по-завършен вид, отколкото в сънищата“³.

Д-р Юнг отбелязва, че е заел термина „архетип“ от класически източници: Цицерон, Плиний, *Corpus Hermeticum*, Августин и т.н.⁴ Бастуан посочва връзката на своята собствена теория за „елементарните идеи“ с концепцията за *Logoi spermatikoi* в стоицизма. Традицията на „субективно познатите форми“ (санскрит: *antarjñeya-rūpa*) всъщност съществува паралелно с традицията на мита и е ключ към разбирането и използването на митологичните образи – както ще стане ясно на много места в следващите глави.

Архетипите, които ще бъдат открити и асимилирани, са точно тези, които вдъхновяват основните образи в обредите, митологията и виденията в хода на развитието на човешката култура. „Вечните от сънищата“⁵ не бива да бъдат бъркани с персонално модифицираните символни образи, които се появяват в кошмарите и пристъпите на лудост на изтерзаните индивиди. Сънят е персонализиран мит, митът – дегерсонализиран сън. Както митът, така и сънят са символни по един и същ всеобхватен начин, изразяващ динамиката на психиката. Но в съня формите са изкривени от собствените тревоги на сънуващия, докато в мита показаните проблеми и решения са пряко валидни за цялото човечество.

По тази причина герой е този мъж или тази жена, които са съумели да се преборят със своите лични и местни исторически ограничения, достигайки до общовалидните човешки форми. Виденията, идеите и вдъхновението на такъв индивид бликат девствени от първичните извори на човешкия живот и съзнание. Следователно те говорят не за настоящото дезинтегрирано общество и психика, а за неугасващия източник, чрез който обществ-

¹ Вилхелм Шекел (1868–1940) – австрийски лекар и психоаналитик. – Б. пр.

² Идеация – понятие в психологията, обозначаващо процеса на пораждање и развитие на нови идеи в съзнанието, както и тяхното споделяне или прилагане. – Б. р.

³ Sigmund Freud. *The Interpretation of Dreams*. Translated by James Strachey. Standard Edition, V, pp. 350–351.

⁴ К. Г. Юнг. *Психология на западната религия*, пар. 89.

⁵ Това е преводът на Геза Рохайм на понятието *altjiranga mitjina* на австралийското племе аранда, което се отнася до митичните предци, бродели по земята във времето, наречено *altjiranga nakala* – „праотец беше“. Думата *altjira* означава: (а) сън, (б) праотец; същества, явяващи се в сънищата, (в) история – Géza Róheim. *The Eternal Ones of the Dream*, pp. 210–211.

Фигура 4. *Минотавромахия*
(червенофигурен кратер, Гърция, ок. 470 г. пр.н.е.)

вото се преражда. Героят умира като човек от настоящето, но като човек от вечността – достигнал съвършенство, неограничен, универсален – той се преражда. Затова втората му важна задача и подвиг (както заявява Тойнби и както показват всички митологии на човечеството) е да се завърне след това при нас преобразен и да ни предаде урока, който е научил за подновяването на живота.

Трябва да се отбележи обаче, че професор Тойнби представя митологичната сцена изключително едностранчиво, обявявайки християнството за единствената религия, която учи на тази втора задача. *Всички* религии го правят, както и всички митологии и фолклорни традиции навсякъде по света. Професор Тойнби достига до погрешното си тълкуване посредством една изтъркана и неправилна интерпретация на източните идеи за *нирвана*, Буда и бодхисатва. След това противопоставя тези идеи, погрешно разтълкувани, на един твърде усложнен прочит на християнската идея за Божия град. Именно това го води към заблудата да предполага, че при сегашното състояние на света спасението може би се крие в завръщането към лоното на Римокатолическата църква.

Вървах сама в покрайнините на голям град, по бедни, кални улици с неприветливи ниски къщи – пише една съвременна жена, описвайки свой сън. – Не знаех къде съм, но ти харесваше да изследвам. Избрах една улица, която беше ужасно кална

и минаваше през нещо, което вероятно бе открит отходен канаал. Тръгнах по нея между редици бараки и открих малка река, която течеше между мен и някакво високо място с твърда земя, където имаше навирана улица. Реката беше хубава, съвършено чиста и течеше върху трева. Виждах как тревата се движи под водата. Нямах как да я претина, затова отидох в една малка къщурка и помолих за аодка. Там един мъж ми каза, че разбира се, ще ми помогне да пресека. Извади малък дървен сандък, който сложи на брега на реката, и изведнъж видях, че от този сандък много лесно мога да прескоча отсреща. Знаех, че всички опасности са приключили, и исках щедро да се отблагодаря на мъжа.

Като разсъждавам върху този сън, имам ясното чувство, че изобицо нямахме нужда да ходя там, където бях, а можеше да избира по-удобен път по навирани улици. Бях отишла в мизерния каален квартал, защото предпочитам приключенията, и след като вече бях влязла, трябваше да продължа... Като си помисля коако упорито продължавах да вървя право напред в съня си, трябва да съм знаела, че вървя към нещо хубаво като тази прекрасна река с тревата и сигурния, висок, навиран път отсреща. Като го погледна в тази светлина, ми прилича на решимост да се родя - или по-скоро да се преродя - в някакъв духовен аспект. Може би някои от нас трябва да извървят тращни и криволичеци пътища, преди да намерят реката на покой или пътя на духовното си предопределение.¹

Сънуващата е изтъкната оперна певица и като всички, които са избрали да следват не безопасните, добре маркирани главни магистралаи, а приключението на специфичния, едга доловим повик, който чуват тези, чиито уши се вслушват навътре, както и навън, тя трябва да си проправи път сама, през трудности, които повечето не срещат, да мине „по бедни, кални улици“. Тя е познала тъмната нощ на душата, мрачните гебри „на попрището жазнено в средата“ на Данте и скърбите на ага:

*През мен се влиза в град скърбящ и вечен;
през мен се влиза там, где скръб цари;
през мен се влиза при народ обречен.²*

Забележително е, че в този сън в подробности е повторена основната схема на универсалната митологическа формула на приключението на героя.

¹ Frederick Pierce. *Dreams and Personality*. Copyright 1931 by D. Appleton and Co., publisher, pp. 108–109.

² Думи, написани над портите на ага:

*Per me si va nella citta dolente,
Per me si va nell' eterno dolore,
Per me si va tra la Perduta Gente.*

Данте Алигиери. *Божествена комедия*. Превод от италиански Иван Иванов и Любен Любенов. София: Народна култура, 1975, „Аг“, песен III, 1–3.

Носещите дълбоко значение мотиви за опасностите, препятствията и късмета по пътя ще срещнем в следващите страници, спрегнати в стотици форми. Прекосяването първо на открития отхожен канал¹, а после това на свършено чистата река, течаща върху трева², появата на благосклонния помощник в критичен момент³ и високата твърда земя отвъд последния поток (земния рай, земята отвъд Йордан)⁴: това са вечно повтарящите се мотиви на чудната песен за висшето приключение на душата. И всеки, който е гръзнал да се вслуша и да последва тайния повик, познава рисковете на опасния, самотен преход:

*Този път е труден и непроходим
като наточеното острие на остър нож – казват арьдрите.⁵*

Сънуващата успява да прекоси реката благодарение на един гар – малък гърбен сандък, който в този сън замества по-обичайните лодка или мост. Той е символ на нейния собствен специален талант и достойнства, благодарение на които тя преминава на отсрещния бряг на световната река. Сънуващата не ни разкрива своите асоциации, така че не знаем какво е специалното съдържание на сандъка. Но със сигурност той е разновидност на кутията на Пандора – божествения гар на боговете за красивата жена, пълен със семената на всички беди и блага на съществуването, но и осигуряващ подкрепителната сила на надеждата. С помощта на сандъка сънуващата преминава на отсрещния бряг. И чрез подобно чудо всеки, който се труди върху нелесната и опасна задача на себеоткриването и себеразвитието, ще бъде превозен през океана на живота.

Мнозинството мъже и жени избират по-малко рискования път на относително несъзнателните всекидневни дейности в града или в племето. Но тези търсачи също са спасени по силата на унаследените символни средства на обществото – обредите на преминаването, носещите богат тайнства, дадени на човечеството в миналото от спасителите и предава-

¹ Срв. с Данте, „Аг“, XIV, 76–84 (Данте Алигиери. *Божествена комедия*, „Аг“): „ручей с цвят червен край прокъпаната гора клокочи, и още от вида му съм смутен (...) отдето черпят блудните жени...“.

² Срв. с Данте, „Чистилище“, XXVIII, 25–30 (цит. пр., „Чистилище“): „поток течеше, прегъвайки наляво към пръстта тревата, що по този бряг растеше. Пред безподобната му чистота помръкнала би мигом бистротата на най-прозрачните води в света...“.

³ Вергилий на Данте.

⁴ „И древните, които в стих възпяха щастливия човешки златен век, навярно на Парнас за тук мечтаха. Тук бе невинен първият човек; нектар уханен мие бреговете и вечно май цари, красив и мек“ („Чистилище“, XXVIII, 139–144; цит. пр.).

⁵ *Катха Упанишада* 3–14. Превод от санскрит Колчо Ковачев. – <https://chitanka.info/>.

Упанишадите са индуистки трактати, посветени на природата на човека и Вселената, които формират по-късния корпус произведения, част от източната традиция на абстрактната мисъл. Най-ранните датират от около VIII в. пр.н.е.

Фигура 5. Шинтоистки ритуал с огън
(снимка на Джоузеф Кембъл, Япония, 1956 г.)

ни през хилядолетията. Единствено положението на тези, които не познават нито вътрешния повик, нито външната догма, е наистина отчайващо – а това са повечето от нас днес, изгубени в лабиринта навън и вътре в сърцето. Уви, къде е водачът, тази любяща девица Ариадна, за да ни подаде нишката, която ще ни вдъхне смелост да се изправим срещу Минотавъра и ще ни осигури начин да намерим своя път към свободата, след като сме срещнали и сме убили чудовището?

Ариадна, гъщерята на цар Минос, се влюбва в красивия Тезей в мига, в който го вижда да слиза от кораба, докарал клетите атински младежи и девойки за Минотавъра. Тя намира начин да говори с него и му заявява, че ще му помогне да излезе от лабиринта, ако обещае да я отведе със себе си от Крит и да я направи своя съпруга. Обещанието е дадено. Тогава Ариадна се обръща за помощ към сръчния Дедал, благодарение на чето изкуство е изграден лабиринтът и майката на Ариадна ражда неговия обитател. Дедал просто ѝ дава кълбо ленена прежда, което гостуващият герой трябва да завърже за входа и да развива след себе си, докато върви из лабиринта. Много малко ни трябва наистина! Но без тази нишка приключението в лабиринта би било безнадеждно.

Разполагаме със средството – кълбото прежда. Любопитно е, че самият учен, който в служба на греховния цар става мозъкът, създал ужаса на лаби-

ринта, с готовност може да служи и на целите на свободата. Но за да се случи това, трябва да разполагаме и с героично сърце. Векове наред Дедал е символ на твореца учен: този странен незаинтересован, почти дяволичен човешки феномен, отвъд нормалните предели на общественото мнение, съобразяващ се с нормите не на своето време, а на своето изкуство. Той е герой на мисълта – всеотдаен, смел и изпълнен с вяра, че истината, когато я открие, ще ни направи свободни.

И така, сега можем да се обърнем към него, както е направила Ариадна. Той е събрал ленените влакна за преждата от полето на човешкото въображение. Векове земеделие, десетилетия прилежно подбиране, трудът на безброй сърца и ръце е втъкан в разчесването, отделянето и изпригането на тази здраво усукана нишка. Освен това ние дори не трябва да рискуваме да се впускаме в приключението сами, защото героите от всички епохи са минали оттам преди нас. Лабиринтът е изцяло проучен, за нас остава само да следваме нишката на пътя на героя. И там, където очакваме да открием изчадие, ще открием бог. Там, където сме мислели, че ще убием другия, ще убием себе си. Там, където сме мислели, че пътуването ще води навън, ще стигнем в центъра на собственото си съществуване. Там, където сме мислели, че ще бъдем сами, ще се окажем заедно с целия свят.